

Vladimir Srimšek, Gradski muzej Križevci

REVITALIZACIJA STARE DAME

Česti i veliki požari uništavali su građevine drvenih konstrukcija također i Križevaca. Onaj u 1613. godini, a naročito požari u 18. stoljeću (1735. i 1775.) uvjetovali su uz ostalo i odredili barokni karakter obnavljanja križevačke stare jezgre.

Jednu od zgrada nastalih početkom 18. stoljeća pod utjecajem arhitekture tipa palača, građenu opekom, na jednoj srednjovjekovnoj parceli u neposrednoj blizini južnih gradskih vrata, još šezdesetih godina ovog stoljeća Križevčani su nazivali »Sabornica«, pretenciozno i lokalpatriotski vezujući je uz srednjovjekovne sabore u tom gradu. (Slika 1.)

Kuća je jednokatni objekt sa tlocrtom u obliku slova L, glavne prostorije koje su, kao i glavno pročelje, orijentirane na ulicu. Ispod centralnog dijela nalazi se podrum presvođen bačvastim svodom u osi zgrade. Svi prizemni prostori te dva na katu također su svođeni.

Na sjevernoj strani dvorišta dograđen je negdje krajem 18. stoljeća gospodarski objekt, kasnije adaptiran u katu za potrebe služnog

osoblja, a uz glavni ulaz jedan prizemni objekt, koji je 1966. godine srušen.

Najstariji podaci o funkciji objekta spominju stan i trgovinu u prizemlju križevačkog građanina Todora Bošnjaka polovinom 19. stoljeća, kasnije zakup obitelji trgovaca Žagar i Nemčić. Nakon nacionalizacije na katu je stambeni prostor. U prizemlju smještava se Turistički savez i već ranije slastičarna Zemljak, nakon odlaska slastičara Bolte Hlopeca početkom stoljeća.

Iseljenjem jednog od tri stanara dodijeljene su GMK još 1973. godine dvije prostorije na prvom katu za izložbenu djelatnost. Malim sredstvima obnovljeni su zidovi unutrašnjosti i za osvjetljavanje prostora nabavljena su kod poznatog zagrebačkog obrtnika Đure Postružine, križevačkog zeta, tri lusteri sa po dvadeset žarulja.

Nakon deset godina seljakanja, likovnih izložbi od Omladinskog do Doma JNA, hotelskog predvorja i velike dvorane Doma kulture, konačno je osiguran prvi preduvjet za kontinuiranu i pojačanu izložbenu djelatnost, ali i osnova za

Sl. 1 — (foto: M. Kovačić)

ostvarenje ideje o križevačkoj likovnoj galeriji.

Ova zamisao i nije tako nova. Nekoliko značajnih likovnih radnika porijeklom su iz ovoga grada ili su tu živjeli (Struppi, Detoni, Bohutinsky, Pavići, Franjić, Cszikos, Vilhelm, J. Generalić, Turković, Kolesar i drugi). U posjedu muzeja, po kancelarijama općinskih organa, radnim organizacijama i u privatnim stanovima već je postojala jezgra fundusa. Od tih činjenica do koncepcije galerije nije bilo daleko — prikupiti, obraditi i izložiti likovnu produkciju umjetnika rođenih u Križevcima, onih koji su ovdje živjeli izvjesno vrijeme, kao i umjetnika koji su stvarali ili će stvarati pod utjecajem kontakata s ljudima ili pejzažima ovog područja. Postojeći skroman fundus likovnih djela s više je elana povećavan iz godine u godinu.

Dvije godine kasnije preseljen je i drugi stanar te su poslije uređenja prošireni izložbeni prostori za dvije nove dvorane ali i realiziran prostor za depo.

Iznenadnim klizanjem zapadnog nosivog zida južnog dijela zgrade počela su razočaranja i otrežnjenje. Poput alarmantnih pukotina u posljednjoj, četvrtoj dvorani — u koje se moglo ugurati ruku, i onih na svodu veže, raspukla je i jednostavno se raspala vizija skorog otvaranja stalnog galerijskog postava.

Nije li ipak ustupanje zgrade muzeju dale-

kovidni potez SIŽ-e stanovanja — riješiti se starudije?!

Situacija je bila očajna — gotovo bezizlazna. SIŽ kulture bez sredstava — raspodijelio je korisnicima i posljednji dinar. Vlastitu malu amortizaciju iskoristili smo, kako bi spriječili daljnje klizanje ili čak urušenje, za zalijevanje betonskog praga uz nemirni zid, za postavu podupirača u veži i narudžbu projekta sanacije.

Obilaženja, uvjeravanja, prijetnje i kukanja rezultirala su suosjećanjem i barem negdje iskazanim shvaćanjem ali »znate, teška su vremena, novaca nemamo«.

Mjerenja, snimanja, sve papirne pripreme, dozvole, osiguranje stručnog nadzora — posao bez kraja — i konačno u listopadu 1982. troškovnik i projekt sanacije ing. arh. Ivce Prodana iz inženjeringa GRO »Radnik« po povoljnijoj cijeni, ali na iznos četiri puta veći od ukupnog godišnjeg budžeta muzeja.

Nakon konsternacije trebalo je trijezno izraditi konkretan i ostvarljiv plan pronalaženja i prikupljanja financijskih sredstava. Sva potrebna sredstva nitko nam ne može osigurati u cijelosti. Najvažnije i najpreće je problem načiniti javnim i stvoriti psihozu odgovornosti cjelokupne javnosti za spašavanje stare sabornice, te što je šire moguće rasprostrijeti shvaćanje da se o spomenicima ne mogu i ne trebaju brinuti samo oni, kojima je zaštita kulturne baštine svakodnevni posao. Najprikladniji način bilo je ostvarenje ideje o likovnoj tomboli pod motom »Križevčani galeriji — galerija Križevčanima«. Animirali smo likovne umjetnike rođenjem ili dijelom života vezane za Križevce, sve koji su izlagali ili će izlagati kod nas. Na taj način smo prikupili fond zgoditaka — poklona. Zamenarivo mali broj nije se odazvao. Tiskali smo lutrijske listiće i prodavali ih sami od kuće do kuće, od ureda do ureda. Priredili smo izložbu poklonjenih radova-zgoditaka u predvorju hotela »Kalnik« i izložima Robne kuće. Veliki plakati, stalni članci u novinama, emisije i reklamiranja u emisijama Radiostanice Velika Gorica osigurali su publicitet kampanje i dobru prodaju tiketa. Izvlačenje zgoditaka upriličeno je na Dan zaštite spomenika kulture u okviru zabave u hotelu »Kalnik« na koju smo pozvali Stjepana Stanića i braću Justin. U prepunim prostorima hotela okupili smo i Križevčane koji desecima godina nisu izlazili na ovakove skupove, goste iz Koprivnice, Bjelovara, Zagreba, Varaždinskih Toplica ... Bila je to i kulturna manifestacija o kojoj se dugo pričalo. Prihod od ulaznica i prodanih tiketa bila je već impozantna osnova, a mnoge križevačke stanove opremili smo vrijednim likovnim ostvarenjima.

Sl. 2 — (foto: Z. Homen)

Na stotine adresa od Skupštine općine, radnih organizacija, interesnih zajednica do križevačkih obrtnika, prevoznika i ugostitelja poslali smo apel s obrazloženjem potrebe i hitnosti spašavanja jedne od najvrednijih zgrada u staroj gradskoj jezgri ali i novčanu uplatnicu sa brojem za tu namjenu otvorenog posebnog žiro računa na kojoj je trebalo samo upisati iznos priloga.

Gotovo svakodnevne doznake priloga i prijavljene dozvole dali su osnovu potpisivanja ugovora za sanaciju sa GRO »Radnik« iz Križevaca. Trebalo je srušiti i izgraditi novi dio objekta, koji će u cijelosti ponavljati prvobitne funkcionalne oblike postojećeg stanja glavnog ulaza, prostora u prizemlju i prostorija Galerije nad njim. Manje funkcionalne izmjene predviđene su jedino u katnom dijelu sa svrhom da se poveća korisni galerijski prostor i izgradi manji sanitarni čvor s pretprostorom za potrebe osoblja galerije.

Rušenje je započeto u travnju 1983.

Prodajom starog materijala povećana je glavica za sanaciju, službeno: za investiciono održavanje zgrade.

Tokom gradnje utvrđeno je da treba srušiti i objekt koji sa sjeverne strane zatvara dvorište, s drvarnicama u prizemlju, ali i stanom posljednjeg stanara na katu. Ovi bi prostori izvrsno poslužili za radionicu, smještaj stručne biblioteke i depo galerije da mu nije već prije deset godina počeo tonuti sjeverni nosivi zid, visine 12 metara, na kojeg se upire konstrukcija jednoslivnog krovništva. Na osnovi mišljenja statičara sanacija nije izvediva, a za ponovnu izgradnju u dogledno vrijeme nema sredstava. Izrađeni su svi potrebni detaljni nacrti i snimanja te je, nakon iseljenja i posljednjeg stanara zahvaljujući pomoći SIŽ-e stanovanja, zgrada srušena.

Kod iskopa temelja za novi dio južnog krila, dvadeset centimetara ispod nivoa, ukazao se u zidu ispod srušene veže nadvoj od opeka, male niše, u zidu podruma ispod polovine istočnog dijela zgrade, koji je zatrpan zemljom. Ulaz je zazidan i vidljiv u dijelu podruma ispod ostalog dijela zgrade. Vjerovalo se da predstavlja ulaz u jedan od podzemnih hodnika o kojima mašta Križevčana već odavno konstruira i prenosi priče.

Novi dio zgrade izveden je betonom u dvostranoj drvenoj oplati, a svi nosivi zidovi zidani su blok opekom, dok je za krovnu konstrukciju iskorištena postojeća građa jer je novo izvedeno stanje po gabaritima identično ranijem. Jednako tako su iskorištena i stara drvena dvokrilna vrata glavnog ulaza.

Stručni nadzor nad svim radovima vodio je bez honorara dipl. ing. arhitekture Branko Kašik.

Paralelno s izvođenjem gradnje načinjen je projekt druge faze izgradnje — uređenje dvorišta galerije. Zadatak da se dio dvorišta, od zidane ograde prema sredini natkrije, stvarajući neku vrstu atrija, postavili smo kako bi se ovdje omogućile eventualne ekspozicije skulpture i povremene kratkotrajne izložbe slikarstva. Cijeli prostor dvorišta može se koristiti za postavu manjih muzičkih i scenskih priredaba kao i književnih večeri u toku ljetnih mjeseci. Uz ove postavljen je projektantu zahtjev da se taj otvoreni prostor preko dana može koristiti i kao ekskluzivni klub zatvorenog tipa radi ostvarenja dopunskih sredstava za održavanje objekta.

Dosadašnji nivo dvorišta ostavili smo samo u središnjem dijelu, dok je natkriveni dio povišen za dvije stepenice. Stupovi-nosači krovišta uz ogradu trebaju biti opremljeni rasvjetnim tijelima koja će osvjetljavati unutarnje plohe zida ograde.

Radovi su povjereni križevačkom zidarskom obrtniku Zvonku Sentočniku, kojem je taj zadatak predstavljao i posao i hobi i labuđi pjev pred umirovljenje.

Prema zahtjevu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u zidu ograde na zapadnoj strani dvorišta radi optičkog razbijanja velike plohe zida trebalo je ostaviti još jedan ulaz u dvorište. Jedino rješenje za zatvaranje tog ulaza, prema ocjeni stručnjaka, bilo bi kovana željezna vrata, skupa doduše, ali taj novi prostor to zaslužuje. Iako su novčani prilozi pojedinaca i značajnije intervencije SIZ-a stanovanja i SIZ-a komunalnih djelatnosti iznenađujuće popunili poseban račun, kalkulacija troškova izrade takvih vrata dala je iznos — trećinu ukupni troškova druge faze. Rješenje je donijela jedna slučajna šetnja. U grmlju oko vrtla-

Sl. 3 — (foto: Z. Homen)

rije križevačkog groblja našao sam u travu zarašlu željeznu kovanu ogradu skinutu sa jednog zapuštenog groba. Njena uporabna visina od 60 cm uklopljena je u novi raster odgovarala je našoj potrebi. Na osnovi pripremljene skice vrata je iz tih elemenata izradio i postavio križevački majstor Đuro Kolarić za simboličan honorar. Tako se željezna ograda groba obitelji Marković, a rad cijenjenog križevačkog »kunštšmita« Vilima Kovačića našla i kao eksponat u novoj funkciji.

Preuzimanjem uređenog dvorišta u kasnu jesen 1985. godine i obnovom žbuke na kompletnom objektu zaključili smo sretno i drugu fazu obnove naše galerije. Za treću fazu — sanaciju krovne konstrukcije najstarijeg dijela zgrade i adaptaciju tavana za priručni depo, te radionicu pripremili smo dokumentaciju i još uvijek izmišljamo akcije za prikupljanje sredstava za njenu realizaciju. Kako će to vjerovatno potrajati — o tome slijedeći puta.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Ljerka Albus, Darko Sačić, Mirjana Dučakijević, Magdalena Lončarić, Marina Šimek

Odgovorni urednik: Darko Sačić

Prelom: Uredništvo

Naslovna stranica: Darko Sačić

Fotografija — Davor Putar

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Za sadržaj priloga odgovaraju autori.

Nakladnik:

Gradski muzej Varaždin

Za nakladnika: Darko Sačić

Tisak: »Zrinski« Čakovec

Broj 10 — Ožujak 1987.

God. X

Naklada 800 komada

Naslovna stranica: S izložbe »40. godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«

Prijevod: Željko Grabar, Vid Lončarić, Ljerka Perči, Marina Šimek, Vesna Šimunić

GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN
ARHEOLOŠKI ODJEL

15644